

Prof. dr Svenka Savić
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Prof. dr Slobodanka Konstantinović Vilić
Pravni fakultet Univerziteta u Nišu
Prof. dr Nevena Petrušić
Pravni fakultet Univerziteta u Nišu

Jezik zakona – karakteristike i rodna perspektiva

Jezik zakona - karakteristike i rodna perspektiva / S. Savić, Slobodanka Konstantinović Vilić, Nevena Petrušić, U: Pravo i jezik: zbornik referata sa naučnog skupa održanog 4. maja 2006. - Kragujevac : Pravni fakultet, 2006. - Str. 55-63. ISBN 86-80765-66-X

Opšte, sintaksičke i diskursne karakteristike jezika zakona

Jezik je bazični instrument komunikacije, koji ima fundamentalni značaj u stvaranju i primeni opštih pravnih normi. Ako zakon posmatramo kao sredstvo, posrednika putem kojeg se šalju poruke, onda je upravo jezik njegov kod.¹

U složenom procesu stvaranja prava, formulacija pravne norme podleže mnogobrojnim pravilima i zahtevima, razvijenim unutar pravnotehničkih metoda stvaranja prava, od kojih su *jasnoća*, *preciznost* i *gipkost* norme osnovni ciljevi koji se postavljaju kako bi pravo ostvarilo svoji društvenu funkciju.²

U svesno-planskom postupku stvaranja prava, posle pripreme faze, u kojoj se određuje cilj prava i utvrđuje glavna sadržina prava, sledi faza formulisanja pravnih

¹ Pravni jezik (jezik prava) jedna je od posebnih tema filozofije prava, u okviru koje se analiziraju pravni pojmovi i pravni iskazi. (Videti: Matulović, M., *Jezik, pravo, moral*, „Izdavački centar Rijeka“, Rijeka, 1986, str. 39-85). Problemi pravnog jezika nisu privukli veću pažnju domaćih pravnih filozofa, tako da je literatura na srpskom jeziku veoma oskudna. Retki su, takodje, i domaći lingvisti koji se bave pitanjima pravnog jezika. Osnovna polazišta savremene filozofije prava o pravnom jeziku mogu se naći u *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, dostupnoj na internet adresi: <http://plato.stanford.edu/>.

² Videti: Lukić R., *Metodologija prava*, „Naučna knjiga“, Beograd, 1979, str. 166-167.

normi. Testove zakona, kojima se sadržini prava daje pravni oblik, pišu stručnjaci, najčešće grupa pravnika i stručnjaka drugih specijalnosti. Zatim sledi javna rasprava mnogih anonimnih subjekata, u koju se uključuju pojedinci iz nadležnih tela i organa, pripadnici/ce stručne i tzv. obične javnosti, što, po pravilu, rezultira većim ili manjim promenama zakonskog teksta, a pre nego što konačno bude uobličen, objavljen i predložen građanstvu, tekst zakona podleže lekturi i tehničkoj korekturi.³

Shodno autorstvu, organizovan je i tekst zakona, u kojem se bira forma anonimnosti teksta (pasiv, izostavljanje ličnih zamenica i zamenica uopšte, zatim različite partikule koje signaliziraju lični stav: *međutim, mada, iako...*). Ideologizacija teksta je upravo u anonimnosti autorstva, što kasnije u primeni stvara mogućnost za više interpretacija - višesmislenost. Ideologizaciji doprinosi i terminologija u datom zakonu koja ne mora biti transparentna za interpretaciju značenja poruka u zakonu.

Diskursne poruke su u zakonima hijerarhijski organizovane od opštije ka specifičnijim stvarima. Struktura zakona je sledeća: preambula u kojoj se daju osnovne opšte odrednice, sledi segmentacija testa na tematske celine, a ove na članove, odnosno stavove (paragrafe) i alineje (rečenice/klauze). Među navedenim delovima postoji labava kohezija teksta.

Da bi se izbegla dvosmislenost, u zakonskom tekstu često se ponavljaju reči, sintagme, pa čak i čitave klauze. Zbog toga je jezik zakona "suvoparan" i dosadan. Jezik je, takodje, i impersonalizovan (državna vlast se obraća građanima, ili, na primer, u predlogu Zakona o udžbenicima koji je u proceduri usvajanja kaže se: *Izdavanje udžbenika je delatnost čije se obavljanje obezbeđuje u javnom preduzeću (u daljem tekstu: javni izdavač)*); nema ekspresivne leksike, lični stav je neprimeren i nema ličnih zamenica, osim trećeg lica. Jedna od osnovnih sintaksičkih karakteristika zakonskog teksta je upotreba svestremenskog prezenta, koji označava da zakon deluje (tj. da se primenjuje) u trenutku kada se čita, tj. citira.⁴

³ Iako je zakon rezultat grupnog autorstva, finalni tekst zakona potpisuje šef države (monarh ili predsednik).

⁴ Govorimo o prezentnosti (sadašnjosti) vremena u zakonima na dva načina: sadašnjost teksta i sadašnjost konteksta.

U zakonskom tekstu izostaju veznici koji sugeriraju dvosmisao (na primer i/ili), a karakteristična je partikula *odnosno*, koja nekada znači *i*, a nekada *ili*, što omogućava različitu primenu zakona radi ostvarivanja određenih (ne)dopuštenih ciljeva.

Rečenice kojima se oblikuju zakonske norme po pravilu su kratke (*Republika Srbija ima grb, zastavu i himnu.*). Upotrebljavaju se, po pravilu, stereotipi, dok je upotreba sinonimnih reči veoma retka: dekomponovani predikat, nominalizacije (*stupiti na snagu, vrši vlast...*). Kada se upotrebljava glagol, on je impersonalizovan, ili se koriste konstrukcije sa složenom predikatom: (*Građaninu...može se oduzeti državljanstvo Republike Srbije...*). Postoji određeni stepen mistifikacije: u upotrebi su nepotpuni glagoli *može, treba*, vrlo retko *mora*. Glagolska konstrukcija *ne može* zamenjuje *ne sme*: (*Niko ne može biti lišen slobode...*). Procesne norme kojima se reguliše delatnost suda i drugih organa koji odlučuju o pravima građana, formulisane su striktno i elastično. Zapovest sadržana u striktnom pravilu obično se izražava rečima *sud će, sud treba* ili *sud mora*. Za razliku od striktnih pravila, koja važe bez izuzetka u svim slučajevima na koje se odnose, elastičnim pravilima sudu se ostavlja mogućnost izbora, kako bi se omogućila individualizacija slučajeva. Prilikom formulisanja elastičnih pravila, obično koristi izraz *sud može*.⁵ Ovo razlikovanje se međjutim, ne sprovodi dosledno u zakonodavnoj praksi. Tako da se, npr. izraz *može* često neadekvatno koristi i upućuje na pogrešan zaključak da sudu pripada izvesno diskreciono pravo, iako se radi o pravilu kojim se sudu nalaže da u određenoj situaciji, pod zakonom propisanim uslovima, postupi na striktno određeni način. Isti je slučaj i sa izrazom *sud će...* Iako bi ovaj izraz trebalo koristiti samo za one situacije u kojima se sudu daje ovlašćenje da po službenoj dužnosti donese određenu odluku, on se koristi i za situacije u kojima sud odlučuje samo ako je stranka istakla odgovarajući zahtev, što u praksi može izazvati konfuziju.⁶

⁵ O tome: Marković, M., *Građansko procesno pravo*, Knj. 1, Sv. 1, Beograd, 1957, str. 127.

⁶ Tako je, npr. pravilo čl. 151. st. 2. Zakona o vanparničnom postupku Republike Srbije (Sl. glasnik RS, 25/82, 48/88), kojim je regulisano postupanje suda u vezi sa ostvarivanjem stvarnih prava trećih lica prilikom deobe zajedničkih stvari ili imovine, kreirano uz upotrebu izraza *sud će*, iako se radi o postupku koji je u svemu zasnovan na načelu dispozicije. Zbog ovog izraza manje upućeni adresat pravne norme mogao bi pogrešno zaključiti da sud po službenoj dužnosti odlučuje o načinu ostvarivanja stvarnih prava na stvari za koju odredi fizičku deobu iako sud ovu odluku može da donese samo kad zainteresovano treće lice istakne odgovarajući zahtev. (Detaljna analiza pravnotehničkih grešaka u tekstu ovog zakona izložena je u: Petrušić, N., *Primedbe na jezik zakonodavca u pojedinim odredbama republičkih i pokrajinskih zakona o vanparničnom postupku*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, XXXI, str. 123-130).

Jezik zakona karakterističan je po svom specifičnom administrativnom stilu, koji je prepoznatljiv ne samo u pisanim zakonima i pravnim aktima koji nastaju na osnovu zakona, već i u usmenoj komunikaciji, koja se odvija u sudnici i na drugim mestima primene prava.⁷

Ideologizacija zakona

Primaoci poruka sadržanih u zakonu su građani i građanke, od kojih pošiljalac poruka traži da se ponašaju u skladu sa porukom, predočavajući im, u dispoziciji pravne norme, željeno ponašanje, a u sankciji, ono koje će biti nametnuto.

Poruke koje zakon šalje oblikovane su tzv. običnim rečima, koje imaju isto značenje kao i u društvenom životu uopšte,⁸ kao i rečima sa specifičnim značenjem – tzv. pravnim terminima.⁹ Pravi terminisu nove, izmišljene reči (neologizmi). To su reči već stvorene u jeziku, kojima posebno značenje daju pravni propisi, pravna praksa i pravna nauka.¹⁰ Međutim, upravo i jeste teškoća u tome što se iza jednostavnih reči može skrivati kompleksno značenje. Na primer, izrazi: *opšte dobro*, *javno dobro*, *savesnost* i sl. Prilikom oblikovanja pravnih normi, od suštinske važnosti je korišćenje ujednačene pravne terminologije,¹¹ koja norme čine jasnim, doprinosi njihovom pravilnom razumevanju i izbegavanju nesporazuma.¹²

⁷ Sam pojam *zakon* menjao je tokom istoriju svoje značenje, u zavisnosti od društvenog uređenja. Tako je ovaj pojam u Vukovom Rječniku (1852) značio *veru* ili *pričest*, u Rečniku JAZU on ima značenje uredba ili naredbe, dok u Rečniku Miloša Moskovljevića (1966) – pod ovim pojmom podrazumevaju se "propisi državne vlasti kojima se regulišu odnosi u nekoj oblasti društvenog života."

⁸ Ova vrsta reči nazivaju se i „saobraćajnim izrazima“. (Vuković, M., *Normiranje pravnih propisa*, Zagreb, 1966, str. 53).

⁹ Reč „termin“ potiče od latinske reči *terminus*, u izvornom značenju granični kamen. Umesto reči „termin“, u literaturi se upotrebljava i sintagma „tehnički izraz“ (*terminus technicus*), mada ima mišljenja da u društvenim naukama treba izbegavati njenu upotrebu (Vuković, M., op. cit., str. 57)

¹⁰ Pravni termini, po pravilu, imaju idiomatski karakter. Njima se izražava osoben način mišljenja, koji, pored ostalog, uslovljavaju nacionalne karakteristike pravne svesti u jednom društvu. (Videti: Orlić, M., *Pregovor trojezičnom rečniku pravnih termina*, Jovanović, J., Todorović, S., Beograd, 1990, str. IX).

¹¹ Veliki je nedostatak što u domaćoj pravnoj književnosti ne postoji rečnik pravnih termina. Zanimljivo je da je daleke 1954. godine na sednici Pravopisne komisije u Novom Sadu konstatovano da treba neodložno pristupiti izradi terminologije za sve naučne oblasti. Ova ideja nije, međutim, do sada realizovana.

¹² Marković, M., op. cit., napomena br. 11.

Pravna terminologija je u priličnoj meri ideološki ustrojena. Ideološko ustrojstva pravne terminologije ilustruje okolnost da promene društvenog poretka dovode do nestanka velikog dela pravne terminologije. Tako su, npr. iz domaće pravne terminologije nestali, za manje od deset godina, mnogi pravni pojmovi, kao što delegat, samoupravljanje, radna organizacija, samoupravni sporazum, društveni dogovor, udruženi rad, iako su preko tri decenije bili nezaobilazni deo svakog zakona i sastavni deo pravnog vokabulara svakog domaćeg pravnika. Promene u pravnoj terminologiji, do kojih obično dolazi posle velikih političkih promena, ponekad se pravdaju nastojanjem da se pravni jezik "očisti" od tudjica i sačuva njegova "čistota",¹³ da se potencira autonomnost, samosvojnost, jezička pravna tradicija i sl.

Rodna perspektiva jezika zakona

Jezik zakona, kao i jezik uopšte, predstavlja važan činilac društvene izgradnje stvarnosti. Jezik zakona je osnovno sredstvo kojim zakonodavac iskazuje svoje stavove, pri čemu se o stavovima zakonodavca zaključuje ne samo po sadržaju normi (poruka) sadržanih u zakonu, već i po samom jeziku koji zakonodavac koristi. Ako je jezička delatnost specifični oblik društvene prakse kojom čovek deluje na univerzum oko sebe, organizujući ga, menjajući ga, menjajući time i sebe samog,¹⁴ jezik zakona je, takodje, u stanju da menja pravnu svest i pravnu stvarnost.¹⁵

Jedna od osnovnih zamerki koje se upućuju jeziku domaćih zakona tiče se njegove rodne nesenzitivnosti,¹⁶ obično pravdanom *jezičkim standardima* i navodnom

¹³ Tako su, npr. redaktori Zakona o nasledjivanju od 4. 11. 1995. god (Sl. glasnik RS, br. 46/95). su u velikoj meri napustili raniju stručnu terminologiju, čija je upotreba bila široko "odomaćena" u pravnoj praksi. Za označavanja mnogih naslednopravnih instituta upotrebljeni su novi pravno-tehnički termini, od kojih su se mnogi, iako "domaćeg porekla", vremenom izrodili iz srpskog jezika. Takav je npr., slučaj sa izrazom "zaveštanje", koji je upotrebljen umesto izraza "testament", kao i sa izrazima "isporuka", i "podisporuka", kojima su zamenjeni izrazi "legat" i "prelegat".

¹⁴ Dubravko, Š., *Pogled u lingvistiku*, "Školska knjiga", Zagreb, 1985, str. 11.

¹⁵ S obzirom da se jezik ostvaruje u govoru, govor je prvi nosilac promena, a i samim tim što u govoru postoji trajna težnja za unošenjem promena u sistem jezika. Sliku o svakom govorniku daje već i osnovni izbor reči (oblika reči); svako će veliki deo sebe otkriti upotrebivši npr. riječ *pravnik* umesto *pravica*.

¹⁶ Ova pojava naziva se još i „verbalnim seksizmom“. Ovim izrazom označava se polna diskriminacija u društvenoj zajednici, izražena u jeziku. Pojava seksizma u jeziku jedno je od važnih polja feminističke lingvistike, koja podvrgava kritici svaku vrstu verbalnog seksizma i predlaže jezičku reformu koja će

*prirodom jezika, koja odražava diskriminaciju prema polu.*¹⁷ Kao drugi jezici, standardni srpski jezik je onaj normirani izraz koji je *prestižan, kojim se služi obrazovana elita.*¹⁸ Standardizacija jezika nikada nije samo (nekada nije uopšte) jezičko pitanje, već je (više) političko i društveno pitanje. Upravo u tom kontekstu treba posmatrati pojavu seksizma u srpskom jeziku i primere rodne nesenzitivnosti jezika zakona, koji se mogu naći u tekstu svakog domaćeg zakona. Primeri koji slede samo su kap u moru suptilnih i manje suptilnih formi jezičke polne diskriminacije.

Tako, na primer, u čl. 18. Zakonu o radu¹⁹ zakonodavac zabranjuje i neposrednu i posrednu diskriminaciju lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, boju kože, starost, trudnoću, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnu pripadnost (...) ili neko drugo lično svojstvo. Međutim, ovo važno demokratsko načelo sam zakonodavac povredjuje kroz brojne zakonske norme: u čl. 24. st. 4. pravilo da poslodavac ne može da uslovljava zasnivanje radnog odnosa prethodnim davanjem izjave o otkazu ugovora o radu vezano je za kandidate, a ne i za kandidatkinje, iako se ovo pravilo i na njih odnosi. Takodje, prema Zakonu o radu, samo je zaposleni, a ne i zaposlena, dužan da se u toku rada obrazuje, stručno osposobljava i usavršava za rad (čl. 49. st. 2).

I u Predlogu Zakona o udžbenicima posebna je tematska celina Zabrana diskriminacije i u čl. 21. sadržano je uobičajeno pravilo zabrani diskriminacije po svakom osnovu uključujući i polnu pripadnost. Međutim, u Zakonu se ona ne ostvaruje, jer zakonodavac, očigledno, ne poznaje sve nijanse jezičke polne, odnosno rodne diskriminacije. Predlog, kad god se zakonodavac obraća nekoj konkretnoj grupi, obraća se podjednako svim njenim delovima unutar grupe: građani i građanke, autori i autorke udžbenika. Zakonodavac, na primer, navodi elemente za izdavanje udžbenika i kaže: ime

svesno i planski uvesti odgovarajuće promene u jezik. (Detaljno: Bertoša, M., *Jezične promjene i feministička kritika jezika*: <http://www.hsd.hr/revija/pdf/1-2-2001/06-Bertosa.pdf>).

¹⁷ O primerima seksizma u hrvatskom jeziku, videti: Lovrić – Jović, I., *Seksizam u jeziku: zamke i varke*, Kruh i ruže br. 18, 2003.

¹⁸ Videti: Savić, S., *Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*, http://www.e-jednakost.org.yu/download/Kodeks_Svenka.pdf. i tamo navedenu literaturu. Videti i: Savić, S., *Sprache und Gender: Politisch korrekter Sprachgebrauch mit dem Fokus auf den Sexismus in Schulbüchern für Grund- und Mittelschulen*, Die gender-perspektive im unterricht, Heinrich Böll Stiftung, Regionalbüro Sarajevo, KulturKontakt Austria, 2004.

¹⁹ "Sl. glasnik RS", br. 24/2005 i 61/2005.

autora udžbenika ili grupe autora. Treba: ime autora ili autorke udžbenika ili grupe autora.

Ustaljena je u zakonodavnoj praksi imenica *lice* koja ustvari znači *osoba*. Tako, na primer, Zakonom o akcizama²⁰ "*uvoznik akciznih proizvoda*" definisan je kao *lice koje u svoje ime i za svoj račun uvozi, odnosno lice za čiji račun se uvoze iz inostranstva proizvodi na koje se plaća akciza u smislu ovog zakona* (čl. 1a t. 2). Zakonom o javnim nabavkama, "*ponuđač*" je *domaće ili strano pravno ili fizičko lice koje ponudi isporuku dobara, pružanje usluga ili izvođenje radova* (čl. 4. t. 4). Verujemo da je ova praksa nastala i zato što je *lice* imenica srednjeg roda, dakle rodno neutralna. Medjutim to zamagljuje pojam ljudskog bica: *osoba* je bolji termin i trebalo bi da se ustali u praksi.

Isto tako, većina zakona precizira domen nadležnosti ministarstva ili ministra. Na primer, u čl. 203. st. 4. Porodičnog zakona propisano je da program i način sticanja posebnih znanja iz oblasti prava deteta sporazumno propisuju ministar nadležan za porodičnu zaštitu i ministar nadležan za pravosuđe. Treba: Ministar, odnosno ministarka, ili ministar/ministarka jer tokom važenja zakona na čelu ova dva ministarstva mogu se naći i osobe ženskog pola. Zamisao da se u zakonima upotrebljava tzv. generički ili opšti (tj. muški) rod, nije nikako rodno neutralan jezik, nego naprotiv maskuliniziran jezik zakona. U tom pogledu predlog je da se zakoni rodno 'poprave' u tom smislu što ce se iz tzv. generičke forme, jasno pokazati da su žene isto toliko vidljive u svojim titulama u hijerarhiji vlasti koliko i muškarci.

Zamagljivanje značenja, tačnije odgovornosti i dužnosti, jedna je od specijalnosti naših zakona. Na primer, u čl. 18. Zakona o agenciji za privatizaciju²¹ propisano je da Nadzor nad radom Agencije vrši ministarstvo nadležno za poslove privatizacije. Iz ovakve formulacije nije jasno ko u ministarstvu – ministar sam ili neko telo. Ako je ministar sam, onda isto važi i za ministarku. To znači da je mnogo ustaljenih formulacija u kojima se, zapravo, podrazumeva da je deo ili cela moć u rukama onih koji pripadaju muškoj populaciji.

²⁰ "Sl. glasnik RS", br. 22/2001, 73/2001, 80/2002, 43/2003, 72/2003, 43/2004, 55/2004, 135/2004 i 46/2005).

²¹ "Sl. glasnik RS", br. 38/2001 i 135/2004.

Zakoni obično imaju i deo u kojem se obrazlažu razlozi za donošenje zakona. Taj jezik se razlikuje od jezika samog zakona jer je namenjen onima koji zakon primenjuju, ili onima koji zakon treba da donesu. Iz njega se, najčešće, može rekonstruisati gde je vlast. Na primer, u istom Predlogu Zakona stoji: *S obzirom na to da je ministarstvo, odnosno ministar koji njime rukovodi....*, iz čega se vidi da je, zapravo, moć u rukama pojedinca, u ovom slučaju se formira zamisao 'muškarca' nikako žene ministarke.

Jezik, kako se u literaturi često naglašava,²² nije nikakav autonomni “živi organizam”, koji se razvija po sebi, nezavisno od spoljnih okolnosti i njegovih govornika, već su upravo govornici jedini odgovorni za njegovu konstrukciju, tako da samo promenom njihovog jezičkog “ponašanja” može doći do promene jezika, njegove gramatičke i semantičke strukture. Jezički oblici nemaju moć sami po sebi, nego samo u ustima i ušima govornika koji ih upotrebljavaju i zato je uspešna jezička promena moguća isključivo uz istovremenu promenu društva i njegovih institucija. Polazeći od činjenice da je promena jezika normalna i prirodna i da je jezik koji se ne mijenja veštački društveni i kognitivni instrument, koji ne može zadovoljiti promenljive društvene potrebe, nesumnjivo je su jezička normativna pravila (koja su do sada uvek propisivali gramatičari muškarci)²³ podložna promenama. Tzv. priroda jezika može se “zauzdati” u pravcu veće tolerancije i demokratičnosti uopšte, pa i polne.²⁴ Dugoročnom jezičkom politikom može se smanjiti stepen diskriminatorne upotrebe pripisane “prirodi” srpskog jezika, što se može postići normiranjem upotrebe koja bi afirmisala ravnopravnost u jeziku svih različitih, uključujući i prema polu u različitim domenima društvene hijerarhije, pogotovu u onima u kojima žene sve više dobijaju značaj i moć.²⁵

²² Cameron (ur.) *The Feminist Critique of Language: A Reader*. London – New York: Routledge.

²³ Upravo je tako zakodirana ona jezička norma koja ne dovodi u pitanje postojanje diskriminacije u jezičkoj upotrebi prema ženama (jednako kao i prema muškarcima).

²⁴ Standardizacija nekog jezika nikada nije samo jezičko, već, pre svega, političko i društveno pitanje. Pitanje pisanja velikog slova u nekim segmentima je takođe političko. Isto to važi i za pravila koja se odnose na pisanje zanimanja i titule žena. Ukoliko je propisano da se koristi muška forma i za žensku osobu, ta ženska osoba će jezički ostati nevidljiva, što odgovara patrijarhalnom shvatanju žene u društvu (a gramatičari će tvrditi da su “imali u vidu” da kažu da je reč o ženi).

²⁵ Savić, S., *Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*, http://www.e-jednakost.org.yu/download/Kodeks_Svenka.pdf. str. 2.

Prof. dr Svenka Savić
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Prof. dr Slobodanka Konstantinović Vilić
Pravni fakultet Univerziteta u Nišu
Prof. dr Nevena Petrušić
Pravni fakultet Univerziteta u Nišu

Jezik zakona – karakteristike i rodna perspektiva

Rezime

Polazeći od činjenice da je jezik bazični instrument komunikacije, koji ima fundamentalni značaj u stvaranju i primeni opštih pravnih normi i da je jezik zakona kod kojim njegov tvorac šalje poruke građanstvu, u radu su razmotrene opšte, sintaksičke i diskursne karakteristike jezika zakona. Posebno je analizirano kako se prilikom jezičkog uobličavanja pravne norme može postići njena jasnoća, preciznost i gipkost. Ideologizacija zakona posmatrana je kroz prizmu upotrebe pravne terminologije, uz ukazivanje na konkretne primere. Posebna pažnja posvećena je problemu rodne nesenzitivnosti jezika zakona, koja se obično pripisuje jezičkim standardima i navodnom „prirodom“ srpskog jezika. Ukazujući da standardizacija jezika nikada nije samo (nekada nije uopšte) jezičko pitanje, već je prevashodno političko i društveno pitanje, autorke se zalažu za takvu dugoročnu jezičku politiku koja će smanjiti stepen diskriminatorne upotrebe, što se može postići normiranjem upotrebe koja bi afirmisala ravnopravnost u jeziku svih različitih, uključujući i prema polu, u različitim domenima društvene hijerarhije, pogotovu u onima u kojima žene sve više dobijaju značaj i moć.